

Batalion „Sokół” - bojowy oddział, którego historia rozpoczęła się pierwszej nocy po godzinie „W” - to jeden z fenomenów powstańczej Warszawy. Mała grupa oficerów i żołnierzy, związanych z konspiracyjną Organizacją Wojskową Kadra Bezpieczeństwa stała się załączkiem świetnie zorganizowanej, silnej jednostki, wyposażonej w liczne służby pomocnicze i zdolnej do spełnienia ważnych zadań zaczepno-obronnych.

Wstęp

Batalion „Sokół” - bojowy oddział, którego historia rozpoczęła się pierwszej nocy po godzinie „W” - to jeden z fenomenów powstańczej Warszawy. Mała grupa oficerów i żołnierzy, związanych z konspiracyjną Organizacją Wojskową Kadra Bezpieczeństwa stała się załączkiem świetnie zorganizowanej, silnej jednostki, wyposażonej w liczne służby pomocnicze i zdolnej do spełnienia ważnych zadań zaczepno-obronnych.

Od pierwszych godzin Powstania do punktu werbunkowego oddziału „Sokół” przy ulicy Nowogrodzkiej 3-5 masowo zaczęli się zgłaszać ochotnicy: żołnierze Armii Krajowej, Szarych Szeregów i Wojskowej Służby Kobiet, którzy nie zdążyli połączyć się ze swymi macierzystymi jednostkami, także żołnierze kampanii wrześniowej 1939 roku, zamieszkali w rejonie formowania się oddziału, oraz młodzież nie związana czynnie z konspiracją. Z tych ludzi powstawał batalion „Sokół”, który aż do dnia kapitulacji pełnił służbę na wyznaczonym odcinku, podlegając dowódcy Podobwodu Śródmieście Południowe ppłk. „Sławborowi”, z tymi samymi obowiązkami i prawami jak pozostałe oddziały Armii Krajowej.

Twórcą i dowódcą batalionu był rotmistrz Władysław Olszowski pseud. „Sokół”, oficer frontowy o dużym doświadczeniu bojowym i organizacyjnym, zdobytym w kampaniach I wojny światowej,

Nie tylko "Antek Rozpylacz". Batalion "Sokół" w Powstaniu Warszawskim. Cz. 1. Organizacja

Wpisany przez Jan Lissowski
poniedziałek, 02 stycznia 2012 12:29

---

którą zakończył jako dowódca szwadronu w 5. Dywizji Strzelców Syberyjskich, a następnie w odrodzonej Ojczyźnie, gdzie pełnił służbę stałą w jednostkach Wojska Polskiego do 1930 roku; ostatnio był Zastępcą Komendanta i Kwatermistrem Szkoły Podoficerów Zawodowych Kawalerii w Grudziądzu, gdy Komendantem był mjr Tadeusz Komorowski, późniejszy gen. „Bór”.

W okresie okupacji rtm. Olszowski związał się z konspiracyjną organizacją OW-KB, której korzenie sięgają września 1939 roku. Powstańczy batalion przez niego utworzony był podporządkowany Armii Krajowej - jednocześnie należąc do struktur OW-KB.

OW - Organizacja Wojskowa została założona z inspiracji gen. Władysława Sikorskiego, przekazanej najbliższemu jego współpracownikom: red. Ryszardowi Świętochowskiemu i inż. Witoldowi Ignacemu Orzechowskiemu. tuż przed wyjazdem Generała z Polski do Francji. Decyzję swą potwierdził w październiku 1939 roku, gdy został Naczelnym Wodzem i Premierem Rządu. W tworzeniu podstawowych struktur OW uczestniczyła przed wyjazdem z kraju jego córka, por. Zofia Leśniowska.

Pierwszym Komendantem Głównym OW z nominacji gen. Sikorskiego był Witold Orzechowski - płk. „Longinus”. Po jego aresztowaniu w połowie 1940 roku kierownictwo OW przejął Andrzej Janiszek - „Andrzej”, który w maju 1941 roku rozpoczął rozmowy scaleniowe z ZWZ, przerwane wkrótce z powodu jego aresztowania.

W połowie 1941 roku po serii aresztowań członków OW, w celu uniknięcia dekonspiracji została przyjęta nowa nazwa organizacji: Kadra Bezpieczeństwa - KB, którą uprzednio nosił jeden z kadrowych pionów OW. Nowy Komendant Główny Romuald Kabulski - płk „Victor” podjął rozpoczęte przez poprzednika rozmowy z Komendą Główną ZWZ - AK. W wyniku przyjętych uzgodnień Kadra Bezpieczeństwa została od lipca 1942 roku podporządkowana operacyjnie szefowi Oddziału VIII KG AK ppłk Ludwikowi Muzycze - „Benedyktowi”, przy zachowaniu samodzielnych struktur Komendy Głównej KB i jej odpowiedników na terenie okupacji.

Gdy w listopadzie 1943 roku aresztowani i wkrótce straceni zostali Komendant Główny KB płk „Victor” i jego szef sztabu mjr Mieczysław Kamiński - „Miecz”, nowe kierownictwo wyłonione z połączenia OW-KB ze „Zbrojnym Wyzwoleniem” i Strażackim Ruchem Oporu „Skala” zmieniło po kilku miesiącach nazwę organizacji na „Korpus Bezpieczeństwa”, zachowując skrót „KB”. Pod tą nazwą występowały oddziały KB w czasie Powstania.

Formalne związki z Armią Krajową istniejące od lipca 1942 roku zostały potwierdzone w Powstaniu przez ofiarę życia i krwi: batalion „Sokół” stracił w walkach ze swych szeregów 44 zabitych, a ponad 60 żołnierzy, sanitariuszek i łączniczek odniosło rany.

Pamięć o wspólnej walce pod sztandarem Armii Krajowej przypominać mają dwie litery, które uzupełniły historyczne symbole i dały pełną nazwę batalionu OW-KB-AK „Sokół” Zgrupowania „Sarna”.

1. Organizacja

1.1. Utworzenie oddziału "Sokół"

1 sierpnia 1944 wkrótce po godzinie "W" w mieszkaniu rtm. Władysława Olszowskiego przy ul Nowogrodzkiej 3 m. 11 zebrała się na naradę grupa osób, członków OW-KB oraz najbliższych znajomych rotmistrza, w celu oceny sytuacji. Wobec braku oddziałów AK w bliskim sąsiedztwie i dużego zagrożenia dla mieszkańców sektora Bracka - Nowogrodzka - Żurawia ze strony czołgów, wozów pancernych i piechoty niemieckiej przesuwałcej się wzdłuż Alej Jeruzolimskich, jak również ze strony silnej załogi ufortyfikowanej w gmachu BGK, podjęto decyzję o samodzielnym przygotowaniu obrony odcinka. Dowództwo objął rtm. Olszowski, dysponujący dużym doświadczeniem bojowym i organizacyjnym.

Pierwszym zadaniem było zmobilizowanie mieszkańców do budowy barykad. W ciągu nocy z 1 na 2 sierpnia ukończona została barykada zamykająca od strony Alej Jeruzolimskich ulicę Bracką u wylotu Nowogrodzkiej. Do południa ukończono barykadę zamykającą ul. Nowogrodzką.

Drugim zadaniem było zorganizowanie obrony barykad. Grupa skupiona wokół rotmistrza Olszowskiego stała się załóżkiem oddziału formowanego z ochotników, zgłaszających się od pierwszych godzin Powstania - mieszkańców okolicznych domów oraz tych, którzy nie zdążyli przed godz. "W" dotrzeć do swych punktów koncentracji. Skład "grupy inicjatywnej" pomagającej rtm. Olszowskiemu przy tworzeniu struktury oddziału bojowego podawany jest różnie w kolejnych relacjach. Byli to m. in. następujący żołnierze:

Eugeniusz Morozowicz - rtm. "Janek"
Stanisław Wierciński - por. "Błoniak"
Adam Kutnik - ppor. "Jawor"
Ryszard Boreyko - ppor. "Zgierski"
Jerzy Piasecki - plut. pchor. "Janusz II"
Jan Roszyk - plut. "Kazimierz"
Jan Wiącek - kpr. "Jawin"
Antoni Godlewski - "Rozpylacz"
Stefan Dorociński - "Maciek"
Bolesław Golak - "Król"
Józef Marczewski - "Mocny"
Ludwik Gruszczyński - "Gruszka"
Helena Grossówna - "Bystra"
Janina Pazderska-Zakrzewska - "Jana"
Żenia Magierówna - "Zenia".

Wpisany przez Jan Lissowski
poniedziałek, 02 stycznia 2012 12:29

Stan osobowy oddziału zwiększał się z każdą godziną. Już 2 sierpnia rtm. Olszowski zorganizował kancelarię i rozpoczął formowanie przyszłego batalionu. Wprowadzone zostały biało-czerwone opaski a nazwiska zastąpiono pseudonimami. Rotmistrz przyjął swój dawny, używany przez niego w czasie służby w dywizji syberyjskiej (1918-1919) pseudonim "Sokół". Pseudonim ten stał się nazwą oddziału. Miejscem postoju oddziału był nr 3/5 ul. Nowogrodzkiej (oba podwórka połączone). Na kwatery przeznaczono lokale mieszkalne na parterze, zwolnione przez lokatorów.

Trudnym problemem był brak dostatecznej ilości broni. Uzbrojenie składało się z 1 stena, 2 kb, 1 "lochela" z 2 nabojami, kilku pistoletów, pewnej liczby granatów oraz butelek z benzyną.

Tego samego dnia tj. 2 sierpnia doszło do pierwszej akcji, która pomimo słabego uzbrojenia zakończyła się sukcesem: odparto atak 3 czołgów niemieckich na barykadę przy ul. Brackiej.

1.2. Stany osobowe i uzbrojenie

W ciągu kilku dni oddział, który powstał z kilkusobowej grupy, rozrósł się do dużej, samodzielnej jednostki. W dniu 4.08.1944 r. oddział "Sokół" liczył 150 żołnierzy.

Udokumentowane dane zawarte są w zachowanym protokole wizytacji przeprowadzonej przez Komendę KB w dniu 24.08.44:

Stan osobowy: oficerów 26, podchorążych 14, podoficerów 13, strzelców 64, kobiet 75, gońców 7. Razem stan: 201. Uzbrojenie oraz amunicja: pistolety 5/25, pm 2/270, kb 5/250, kb 1/80, Piat 1/5, granaty ręczne 20.

Przeprowadzając wizytację ppłk. "Lis" zwrócił uwagę na zawyżone proporcje oficerów w stosunku do stanu oddziału. W późniejszych dokumentach proporcje te zostały zmienione. W dniu 29.08.1944 r. do stanu wyżywienia podano: 5 oficerów, 12 podoficerów, 183 strzelców. Razem 200. Identyczne dane figurują w innym dokumencie z tej samej daty.

W pierwszych dniach września do batalionu "Sokół" dołączono część oddziałów KB, które po upadku Starówki przeszły kanałami do Śródmieścia w dniu 1.09.1944 r. Była to część 2 kompanii por. "Holskiego" z batalionu "Nałęcz" wraz z pozostałością wykrwawionej kompanii P-20 kpt. "Tadeusza" - Garlińskiego (z ODB-04 KEDYW). Spowodowało to wzrost stanu osobowego, a w szczególności poprawiło sytuację w uzbrojeniu. Stan uzbrojenia był następujący: pistolety 35, pm 7, kb 12, Piat 1, granaty ok. 100, butelki z płynem zapalającym ok. 80.

Pod koniec Powstania asortyment uzbrojenia uległ pewnej zmianie dzięki zrzutom. Sytuacja przedstawiała się następująco:

Stan osobowy: ok. 400 żołnierzy

Uzbrojenie: pistolety 46, pm 11, kb 22, rusznica ppanc (radz.) 1, granatnik (radz.) 1, granaty 20, butelki zapalające (własna produkcja, zapas stale uzupełniany) 30.

Wpisany przez Jan Lissowski
poniedziałek, 02 stycznia 2012 12:29

1.3. □ Skład osobowo - organizacyjny

Batalion "Sokół" był jednostką zorganizowaną w sposób wzorowy, dostosowany do trudnej sytuacji powstańczego oddziału, który powstał samorzutnie, dosłownie z niczego, nie tylko bez przygotowanego szkieletu kadrowego, lecz również bez niezbędnego uzbrojenia, środków łączności i zaplecza technicznego. Oprócz dwóch kompanii szturmowych batalion posiadał szereg specjalistycznych plutonów, które spełniały ważne zadania. Pluton techniczno-rusznikarski nie tylko usuwał uszkodzenia w drogocennej broni, lecz również wytwarzał granaty, butelki zapalające a nawet konstruował wyrzutnie tych butelek. Pluton łączności zapewniał łączność telefoniczną dowództwa z wszystkimi placówkami oraz sąsiednimi oddziałami. Pluton saperów pracował przy umocnieniach placówek i barykad. Pluton sanitarny zorganizował szpitalik batalionowy.

Poniższe zestawienie oparte jest na powojennej relacji ppłk. "Janka" - Eugeniusza Morozowicza, zamieszczonej w dokumentacji środowiska "Sokół".

D-ca batalionu rtm./mjr "Sokół" - Władysław Olszowski

I. Z-ca d-cy rtm./mjr "Janek" - Eugeniusz Morozowicz.

II. Z-ca d-cy ppor./kpt. "Skała" - Alfons Laska

Adiutant d-cy por./rtm. "Góra" - Andrzej Gaszyński

Szef adiutantury plut. pchor./ppor. "Zbyszek" - Zbigniew Wejchert

I kompania szturmowa:

D-ca kompanii ppor./por. "Żuk" - Aleksander Żuk

Z-ca d-cy i d-ca 1 plutonu ppor./por. "Robakowski" - Stanisław Ciesielski

Z-ca d-cy 1 plutonu kpr. pchor./ppor. "Gigant" - Edward Ciechanowski

D-ca 2 plutonu sierż. pchor./ppor. "War" - Lech Słupczyński

Z-ca d-cy 2 plutonu plut. pchor. "Kajman" - Wojciech Borsuk

D-ca 3 plutonu ppor./por. "Bolek" - Jan Bolechowski

Z-ca d-cy 3 plutonu bosm./ppor. "Mat" - Jerzy Kozak

II kompania szturmowa:

D-ca kompanii ppor./kpt. "Jawor" - Adam Kutnik

Z-ca d-cy komp.(do 23.09.) ppor. "Węzeł" - Jan Ekier

" " " (od 23.09.) ppor. "Ruzam" - Artur Mazur

D-ca 1 plutonu (do 6.09.) ppor. "Jasieński" - Wacław Antecki

(do 23.09.) ppor. "Miki II" - Bohdan Węgrzynowski

(od 23.09.) ppor. "Ruzam" - Artur Mazur

Z-ca d-cy 1 plutonu ppor. "Łoś" - Kazimierz Piotrowski

D-ca 2 plutonu (do 6.09.) ppor. "Miki II" - Bohdan Węgrzynowski

(od 7.09.) ppor. "Miki I" - Jan Sobor-Kulażowski

Z-ca d-cy 2 plutonu plut. pchor./ppor. "Piotr" - Paweł Szymański

D-ca 3 plutonu (do 6.09) ppor. "Zbik" - Stanisław Sasinowski

.. (od 7.09.) ppor. "Patriota" - Zygmunt Królak

Wpisany przez Jan Lissowski
poniedziałek, 02 stycznia 2012 12:29

Z-ca d-cy 3 plutonu plut. pchor. "Kruk" - Kazimierz Dydyszko

Pluton łączności:

D-ca plutonu (do 17.09.) ppor./por. "Zgierski" - Ryszard Boreyko
(od 18.09.) ppor./por. "Sławek" - Sławomir Gajewski

Z-ca d-cy plutonu (do 5.09.44) plut. pchor./ppor. "Robak" - Jan Lissowski
" " " (6.-17.09.44) ppor./por. "Sławek" - Sławomir Gajewski
(od 18.09.) kpr. pchor. "Kazimierz" - Stefan Wielgoń

Pluton saperów:

D-ca pluton por. "Sulima" - Bohdan Niwiński
Z-ca d-cy plutonu plut. pchor. "Nerwa" - Florian Pietrzykowski

Pluton bezpieczeństwa:

D-ca plutonu por. "Mruk" - Jerzy Rzepecki
Z-ca d-cy plutonu (od 7.09.) ppor./por. "Jasieński" - Wacław Antecki

Pluton techniczno-rusznikarski:

D-ca plutonu por./kpt. "Litwos" - Czesław Troyanowski
I Z-ca d-cy plutonu por. "Ramieński" - Lech Sawicki
II Z-ca - kierownik laboratorium mgr "Zasada" - Zofia Przybylska

Pluton przeciwpożarowy:

D-ca pluton por. "Jerotek" - Zdzisław Sińczak
Z-ca d-cy plutonu por. "Tygrys" - Stanisław Hepner

Pluton sanitarny:

D-ca plutonu plut. pchor./ppor. "Węzeł-Jur" - Jerzy Zakrzewski
Z-ca d-cy plutonu kpr. "Iza" - Izabela Kaszycka

1.4. □ Batalion "Sokół" w ramach struktury organizacyjnej AK

Od pierwszych dni Powstania aż do wyjścia do obozów jenieckich batalion "Sokół" był podporządkowany dowództwu AK i podlegał pośrednio tzn. z zachowaniem drogi służbowej dowódcy Okręgu AK Warszawa płk. "Monterowi" (Antoni Chruściel).

Od 1 sierpnia do ok. 10 sierpnia 1944 r.

W tym okresie obowiązywała organizacja ustalona w końcu lipca 1944. Okręg Warszawa był podzielony według dzielnic na 8 obwodów. I Obwód "Śródmieście" pod dowództwem płk. "Radwana" (Edward Pfeiffer) obejmował 4 Rejony. Obszar pomiędzy Wisłą, Alejami Jerozolimskimi i Marszałkowską do wysokości placu Unii stanowił II Rejon; komendantem tego Rejonu był rtm. "Litwin" (Władysław Abramowicz). Po godzinie "W" zajął on stanowisko przy ul. Kruczej.

Nie tylko "Antek Rozpylacz". Batalion "Sokół" w Powstaniu Warszawskim. Cz. 1. Organizacja

Wpisany przez Jan Lissowski
poniedziałek, 02 stycznia 2012 12:29

Rtm. "Sokół" już w pierwszych dniach sierpnia podporządkował się "Litwinowi". Po zranieniu "Sokoła" zastępujący go "Skała" w dn. 7.08.1944 r. wysłał do "Litwina" (drogą służbową przez "Bełta") meldunek o przebiegu akcji w dniu poprzednim. Droga służbowa była uzasadniona tym, że "Bełt" w ramach pierwszej organizacji obejmował (teoretycznie) obszar od Marszałkowskiej do Nowego Światu.

Od 10 sierpnia do 23 sierpnia 1944 r.

Około 10 sierpnia płk. "Radwan" ze względu na trudność komunikacji przez Aleje wydzielił ze Śródmieścia "Podobwód Śródmieście - Południe" z dowódcą mjr "Mechanikiem" (Stanisław Łętowski). "Mechanik" podzielił swój teren na 3 odcinki: "Topór", "Sarna" i "Litwin". Odcinek północny pod dowództwem mjr "Sarny" (Narcyz Łopianowski) stanowił linię obrony wzdłuż Al. Jerozolimskich, od Marszałkowskiej po pl. Trzech Krzyży i ul. Książęcą do Nowego Światu. Swoje pododcinki miały tam oddziały "Bełta" (Erwin Brenneisen) od Marszałkowskiej po Kruczą i "Sokoła" od Kruczej do Nowego Światu. W powyższej organizacji oddział "Sokół" został uznany za jednostkę samodzielną, podległą bezpośrednio dowódcy odcinka.

Zachowały się wnioski odznaczeniowe, które w dniu 17.09.1944 r. rtm. "Sokół" przesłał do "Montera" drogą służbową przez "Sarnę" i "Radwana", podpisując je jako D-ca pododcinka "Sokół" - odcinek "Sarna" - Podobwód Śródmieście Południe.

Od 23 sierpnia do 21 września 1944 r.

23 sierpnia nastąpiła kolejna zmiana organizacji Podobwołu Śródmieście - Południe. Dowódcą Podobwołu został ppłk. "Sławbor" (Jan Szczurek Cergowski). Wraz ze ścisłym sztabem zakwaterował się w domu "Pod Gigantami", Al. Ujazdowskie 36 (obecnie 24). Zastępca "Sławbora", mjr "Mechanik" zajął przeciwległy dom Ericssona - wejście od Mokotowskiej.

Podobwód został podzielony na 3 odcinki: "Bogumił" (odc. wschodni), "Topór" (odc. zachodni), oraz "Sarna" (odc. północny). Ten ostatni obejmował pododcinki "Bełta" i "Sokoła". Od 12 września, po odcięciu bliskiego Czerniakowa od Śródmieścia, narożnika Nowego Światu i Książęcej bronił baon mjr. "Stefana" (Stefan Stefaniak)

Organizacja Korpusu AK

Na podstawie rozkazu Komendanta AK z dn. 20.09.1944 r. gen."Monter" jako Komendant Okręgu Warszawskiego AK wydał w dn. 21.09.1944 r. Rozkaz Organizacyjny nr. 32 o utworzeniu Warszawskiego Korpusu AK. Oddziały walczące w Śródmieściu weszły w skład 28 dywizji piechoty pod dowództwem płk "Radwana". Oddziały grupy "Sławbor" (zgrupowania "Golski", "Piorun", "Ruczaj", "Sarna", "Miłosz", "Kryśka") utworzyły 72 p.p.

Po kapitulacji batalion "Sokół" wychodził z Warszawy do obozów jenieckich 4.10.1944 r. w ramach 21 p.p.

1.5. Teren operacyjny

Batalion "Sokół" od chwili swego utworzenia zajmował pozycje wyznaczone w sposób naturalny przez przyjęte dla siebie główne zadanie: obronę sektora budynków mieszkalnych ograniczonego ulicami: Żurawia - Krucza - Aleje Jerozolimskie - Nowy Świat (obie strony) - plac Trzech Krzyży, przed opanowaniem przez Niemców i zniszczeniem, przy czym ze strony niemieckiej atak mógł być skierowany z ufortyfikowanego BGK lub od strony Alej Jerozolimskich. Po wydzieleniu Podobwołu Śródmieście Południowe (ok. 10 sierpnia 1944 r.) pozycje obsadzone przez "Sokoła" stały się częścią Odcinka "Sarna" jako Pododcinek "Sokół".

Strona wschodnia

Ulica Nowy Świat od Alej Jerozolimskich do placu Trzech Krzyży i ul. Książęcej. Od strony skarpy styk z kompanią kpt. "Redy" i kompanią por. "Ziuka" ze zgrupowania "Kryśka". Charakterystyczne obiekty: a/ BGK - Nowy Świat nr 11 i Aleje Jerozolimskie nr 1/3 (st. num.), b/ Muzeum Narodowe - Al. 3 Maja 11/13 (st. num.), c/ Szpital Św. Łazarza.

Strona południowa

Plac Trzech Krzyży (strona północna), ul. Żurawia do ul. Kruczej. Charakterystyczne obiekty: a/ Gimnazjum Królowej Jadwigi - róg Alej Ujazdowskich i Wiejskiej, b/ YMCA - ul. Konopnickiej.

Strona zachodnia

Ulica Krucza od Żurawiej do Alej Jerozolimskich. Styk z oddziałem "Bełta".

Strona północna

Aleje Jerozolimskie (str. południowa) od Kruczej do Brackiej. Styk przez Aleje z oddziałami zgrupowania "Kiliński". Charakterystyczne obiekty: a/ Cukiernia Braci Kuczyńskich - Bracka 13 (róg Alej), b/ "Ogródek" przed BGK - przeciwległy narożnik c/ Restauracja "Cristal" - Bracka 16 (róg Alej).

1.6. Rozmieszczenie barykad i posterunków

Barykady według dokumentacji BOS z 1945 r.

Dokumentacja powstańczych barykad sporządzona po zakończeniu wojny w 1945 roku jest zawarta w książce *Barykady Powstania Warszawskiego* (R. Śreniawa Szypkowski, PWN 1993). Podane są następujące barykady "zbudowane przez żołnierzy baonu <Sokół> i mieszkańców

sąsiednich domów" (informacja zawarta w przypisach):

- 1/ ul. Żurawia 6 (worki z piaskiem; barykada przejściowa);
  - 2/ koniec Żurawiej (barykada typu 1 (zamyka ul. Żurawią od strony pl. Trzech Krzyży);
  - 3/ ul. Bracka (barykada typu 1 (zamyka ul. Bracką od strony pl. Trzech Krzyży);
  - 4/ - " - (barykada typu 1 (przy ul. Nowogrodzkiej od strony pl. Trzech Krzyży);
  - 5/ - " - (bunkier z płyt chodnikowych (pomiędzy ul. Nowogrodzką i placem);
  - 6/ ul. Nowogrodzka (barykada typu 1 /zamyka ul. Nowogrodzką od strony ul. Brackiej/);
  - 7/ - " - (barykada typu 1 /pomiędzy ul. Bracką i ul. Kruczą/);
- Dokumentacja wymienia również barykadę na Nowym Świecie, bez podawania jej budowniczych.
- 8/ ul. Nowy Świat 5 (barykada typu 1 (pomiędzy Alejami Jerozolimskimi i pl. Trzech Krzyży);
W przypisach podana jest relacja Augustyna Jaworskiego (OW-KB) o jeszcze jednej barykadzie, nie objętej dokumentacją:
  - 9/ ul. Nowy Świat 2 (barykada wybudowana nocą 5/6 sierpnia przez żołnierzy 24 komp. WOSB ze zgrup. "Kryśka" /wg pow. relacji/).
- (Uwaga: lokalizacja barykady 3/ podana jest błędnie. Powinno być "..zamyka od strony Alej.")

Typ 1 oznacza barykadę wybudowaną z płyt chodnikowych na wysokość od 1 m do 2 m przy szerokości od 0,5 m do 1,5 m.

Barykady według relacji b. żołnierzy baonu "Sokół"

- ul. Bracka nr 9/nr 12, przy ul. Nowogrodzkiej,
- ul. Nowogrodzka nr 3/nr 4,
- ul. Żurawia - przy ul. Kruczej i przy ul. Brackiej,
- ul. Nowy Świat - róg ul. Książęcej.

Rozmieszczenie posterunków

- ul. Bracka 11, nad bramą (na wprost BGK) i w piwnicy,
- ul. Bracka 13, w wypalonej bramie, a po zniszczeniu w ruinach klatki schodowej,
- ul. Nowogrodzka 1, na ostatnim piętrze (dobry punkt obserwacyjny na cały odcinek),
- ul. Nowy Świat 7 (w pobliżu BGK nr 11, oddzielony domem nr 9) z punktem obserwacyjnym na

- piętrze,
- ul. Nowy Świat 1/3 (na pierwszym piętrze) z dodatkowym punktem obserwacyjnym przy barykadzie,
- Aleje Jerozolimskie 9, w ruinach wypalonego domu.

1.7. Dokumentacja terenu

(według stanu w sierpniu 1944 r.)

Ulica Nowogrodzka

- nr 1 Jednocześnie Bracka 7
- nr 3 Połączone podwórza z nr 5. M.p. batalionu "Sokół" pod nr 3/5
- nr 5 Mieszkanie Wł. Olszowskiego nr m. 11 (1 piętro); sztab baonu w dużym środkowym pokoju
  - Kancelaria batalionowa nr m.9 (mieszkanie krawca p. Kalicińskiego)
  - Kwatera komp."Żuk" nr m. 10 (lokal odstąpiony przez panią Ryk), parter
- nr 7 Obecnie, po odbudowie, dom ma numerację 7/9
- nr 9 Obecnie w budowie
- nr 11 Obecnie nie istnieje; w oficynie na 3 piętrze u pani Gliszczyńskiej odnajmował pokój sublokatorski poeta Powstania, autor słynnego wiersza *Żądamy amunicji!* - Zbigniew Jasiński

- nr 13 Obecnie nie istnieje wskutek poszerzenia prawej strony ul. Kruczej
----- skrzyżowanie z Kruczą -----
- nr 15 Narożny, jednocześnie ul. Krucza 41/43. Stary dom

- *****
- nr 2
- nr 4
- nr 6
- nr 8 Narożny z Kruczą. W czasie okupacji pusty plac po ruinie z 1939 r. Miejsce masakry podczas odbioru zrzutu w nocy 24/25 września 1944 r.
----- skrzyżowanie z ul. Kruczą -----
- nr 10 Narożny, jednocześnie ul. Krucza 45. Stary dom

Ulica Bracka

- nr 1
- nr 3
- nr 5
- nr 7 Narożny (jednocześnie ul. Nowogrodzka 1). Kamienica 5-piętrowa z szeregiem wystawek na dachu. Zbudowana w latach 1903-1910

Wpisany przez Jan Lissowski
poniedziałek, 02 stycznia 2012 12:29

- zejście z ul. Nowogrodzką -----
- nr 9 Narożny (jednocześnie ul. Nowogrodzka 2). Kamienica 4-piętrowa z mansardą i narożną wieżyczką. Sklep kolonialny Juliana Waltera z dużym zapasem win i wódek. Zegarmistrz J. Pazderski. Fot.: *Atlas...*, str 319
- nr 11 2-piętrowy o pałacowej fasadzie. Fot. *Atlas...*, str 319.
- nr 13 Narożna (jednocześnie Aleje Jerozolimskie d.nr 5) 4-piętrowa z wykuszem narożnym zwieńczonym hełmem. Cukiernia Braci Kuczyńskich. Fot. *Atlas*, str 320, fot od strony ul. Brackiej,
fotografii *Warszawa na starej*
 , str 136
- skrzyżowanie z Al. Jerozolimskimi -----
- nr 15 Narożna (jednocześnie Al. Jerozolimskimi d. nr 12) niska zabudowa
*****
- nr 2 Narożna (jednocześnie pl. Trzech Krzyży 18). Fot. *Warszawa na starej fotografii*, str143
- nr 4
- nr 6
- nr 8 Sklep z ramami Marii Ryk
- nr 10
- nr 12 Naprzeciw Nowogrodzkiej. Na parterze mydlarnia; okno wychodziło na BGK
- nr 14 Narożna (obok ogródka BGK)
- skrzyżowanie z Al. Jerozolimskimi -----
- nr 16 Restauracja "Crystal" (jednocześnie Al. Jerozolimskie d. nr 10)

Aleje Jerozolimskie

[Do 1945 roku numeracja rozpoczynała się od Nowego Światu, zaś odcinek od mostu Poniatowskiego do Nowego Światu należał do Al. 3. Maja. Po 1945 roku numeracja zaczyna się od mostu, w związku z tym: a/ po stronie nieparzystej obecne numery [nr] są o 6 większe od dawnych numerów [d. nr], b/ po stronie parzystej nr są o 24 większe od d. nr]

- d. nr 1/3 BGK (obecnie nr 7/9)
- d. nr 5 Narożny z ul. Bracką, jednocześnie ul. Bracka 13. Cukiernia Braci Kuczyńskich (dziś pusty plac). Dom podpalony przez Niemców dnia 3.08.1944 r. [*Kronika Warszawy*, str 33]
- d. nr 7 "Bar Mieszczkański"
- d. nr 9
- d. nr 11 Apteka Gessnera
- d. nr 13 Narożny z ul. Kruczą (jednocześnie ul. Krucza 48). W czasie okupacji sklep Agril [*Kronika Warszawy*, str.33]

----- skrzyżowanie z Kruczą -----

- d. nr 15   Narożny z ul. Kruczą (jednocześnie ul. Krucza 49)
- d. nr 17   (obecny nr 23). Przekop przez Aleje, przejście do d. nr 22
- d. nr 19
- d. nr 21
- d. nr 23   (obecny nr 29). Sklep z porcelaną Aleksandra Łakomskiego (filia głównego sklepu na ul. Brackiej 20). Przejście podwórzem na Nowogrodzką 20. Tu zginął "Antek-Rozpylacz"
- d. nr 25
- d. nr 27   Tu mieszkaliśmy (J.L.). Dom spalony przez Niemców w pierwszych dniach Powstania
- d. nr 29
- d. nr 31   Przed tym domem 28 stycznia 1944 r. Niemcy rozstrzelali 102 Polaków
- d. nr 33   Narożny z Marszałkowską.
(Przy skrzyżowaniu z Marszałkowską numeracje dawne 29,31 i 33 nie zostały odbudowane, ten obszar zajmuje hotel Forum. Pierwszy dom od tablicy ku czci rozstrzelanych nosi nr 33, tj. d. nr 27, i jest połączony z nr 31 tj. d. nr 25). Fotografia skrzyżowania: *Warszawa na starej fotografii*, str.18, widok na południową część ul. Marszałkowskiej (po lewej dom narożny d. nr 33)

*****

- {d. nr Al. 3.Maja 50 (jednocześnie ul. Nowy Świat 16) "Gastronomia" [*Warszawa na starej fotografii*, str.104 i 105]}
- d. nr 2   "Cafe Club" [*Warszawa na starej fotografii*, str.105]}
- d. nr 4   Kawiarnia/Dancing "Marlena"
- d. nr 6
- d. nr 8
- d. nr 10   Restauracja "Cristal" (jednocześnie ul. Bracka 16) [*Warszawa na starej fotografii*, str.106 i 137]
- d. nr 12
- d. nr 14
- d. nr 16
- d. nr 18
- d. nr 20   *Quartierkommando* (Niemiecka Komenda Kwaterunku Wojskowego)
- d. nr 22   Przejście przez Aleje.
- d. nr 24
- d. nr 26   Cafe "Otto"
- d. nr 28
- d. nr 30
- d. nr 32   Gospoda Kujawska
- d. nr 34
- d. nr 36   Restauracja "Żywiec" [*Warszawa na starej fotografii*, str.130, 131]

Wpisany przez Jan Lissowski
poniedziałek, 02 stycznia 2012 12:29

- nr 1
- nr 3
- nr 5
- nr 7'
- nr 9
- nr 11 (jednocześnie Al. Jerozolimskie d. nr 1/3) BGK

*****

- nr 2 Narożny z ul. Książęcą. Sklep Meinla
- nr 4 Dom Monopoli Tytoniowego
- nr 6 Sklep z farbami firmy "Imroth" i brama do stojącej w głębi Szkoły Pożarniczej
- nr 8/10 Ruiny mleczarni "Agril"
- nr 12 Ruiny domu mieszkalnego
- nr 14 (Jednocześnie Al. 3. Maja d. nr 15, naprzeciw BGK). Budynek Ministerstwa Komunikacji - ruiny

Różne

- ul. Żurawia 4a - punkt sanitarny
  - " " 6 - szpitalik batalionu "Sokół"
  - " " " - rusznikarnia, studnia
  - " " " - róg Kruczej - restauracja "Narcyz"
  - ul. Książęca Dom Parafialny. Fot.: *Warszawa na starej fotografii*, str.140
  - Pl. Trzech Krzyży Gimnazjum im. Królowej Jadwigi. Fot.: *Warszawa na starej fotografii*, str. 142
-

Źródła (adresy i ilustracje):

- Atlas dawnej architektury Warszawy*
- Cała Warszawa - księga adresowa*
- Spis abonentów sieci telefon. M.Stoł.W-wy na 1939/40*
- Warszawa na starej fotografii*